

**SZUVERENITÁSVÉDELMI
KUTATÓINTÉZET**

SZUVERENITÁSI KOCKÁZATOK

Instabilitás az orosz–ukrán háborút követően

ÖSSZEFOGLALÓ

Bár az amerikai és az európai politikában is megerősödtek a békepárti hangok, az orosz–ukrán háború a fegyvernyugvást követően még hosszú ideig súlyos szuverenitási kockázatot fog jelenteni Magyarországnak. A nemzetközi példák alapján az egész térségre nézve biztonsági fenyegetéssel jár a frontról visszatérő katonák és fegyverek rendezetlen sorsa. A külföldi segélyek nélkül Ukrajna ma bukott állam, ilyen esetekben pedig törvényszerű a szervezett bűnözés, a radikális csoportok és a fegyveres milíciák megerősödése. Ez súlyos veszélyt jelent egy olyan országban, ahol a magyarellenességet számtalan alkalommal használták politikai eszközként. A feketepiacra kerülő fegyverek és a zsoldosnak álló katonák pedig más válságövezetekbe jutva további térségeket destabilizálhatnak, ami újabb migrációs hullámot indíthat, minden eddiginél nagyobb nyomást helyezve a magyar határvédelemre. Bár ma még nem tudni, hogy milyen forgatókönyv szerint fagy be vagy zárul le a Magyarország szomszédságában zajló háború, a közelmúlt fegyveres konfliktusaiból kiindulva a Szuverenitásvédelmi Kutatóintézet összegyűjtötte azokat a szuverenitási kockázatokat, amelyek a Kárpát-medencére veszélyt jelenthetnek.

EGY BUKOTT ÁLLAM ÉLETBEN TARTÁSA

A biztonságpolitikai szakirodalomban bukott államnak (failed state) nevezik, amikor egy állam nem képes gyakorolni a szuverenitását az ország egésze felett, és nem képes ellátni alapvető funkcióit, legyen szó rendfenntartásról, közszolgáltatásokról vagy a gazdaság működtetéséről. A világban napjainkban jó néhány ilyen állam fellelhető, például Szomália, Szudán vagy Afganisztán. Ukrajna ma a tartós nyugati támogatás nélkül bukott állam.

Az infrastruktúra kritikus fontosságú egy gazdaság működéséhez, márpedig az ukrán infrastruktúra – amely már a háború előtt is számottevő problémákkal küzdött – hatalmas károkat szenvedett, főképp Kelet-Ukrajnában. A gazdaság talpra állását tovább nehezíti, hogy Oroszország olyan területeket tart katonai ellenőrzés alatt, amelyek jelentős mennyiségű energiahordozót, nyersanyagot rejtnek, így ezeket Kijev nem tudja kiaknázni. A demográfiai trendek szintén kedvezőtlenül alakultak már 2022 előtt is, a konfliktus pedig katasztrofális hatással volt az ukrán népességre nézve.

Mindezek következtében az ukrán kormánynak kevés eszköze van ahhoz, hogy végrehajtsa a háború után elengedhetetlen gazdasági és társadalmi programokat.

A munkanélküliség várhatóan tovább nő a háború lezárását követően rövid és középtávon. Az előző években nagyon sok – elsősorban munkaképes korú – férfi és nő hagyta el Ukrajna

SZUVERENITÁSI KOCKÁZATOK

INSTABILITÁS AZ OROSZ–UKRÁN HÁBORÚT KÖVETŐEN

területét a háború elől menekülve. Kijev hatalmas külföldi pénzügyi segítséget kap, amiből hadigazdaságot működtet. A hadigazdaság a nagymértékű állami keresleten keresztül képes óriási lökést adni egy állam gazdaságának, de amint megszűnik a külső pénzügyi támogatás, a mesterségesen magasan tartott kereslet összeomlik. Ennek a Szovjetunió szétesésekor láthattuk szembetűnő példáit, amikor a védelmi ipar összeomlása súlyosan érintette a polgári szektor keresletét is.

A KATONAI ÉS A CIVIL ÉLET KÖZÉ REKEDVE

A háborúból hazatérő katonák tehát kedvezőtlen gazdasági és munkaerőpiaci helyzettel lesznek kénytelenek szembenézni (ami Líbiában például hozzájárult a polgárháború kirobbanásához). Az ukrán államnak korlátozott eszközei és erőforrásai lesznek az olyan visszailleszkedést segítő programokra, amilyenek hasonló helyzetben bevett gyakorlatnak számítanak. Egyrészt támogatni kellene a leszerelő katonák munkához jutását, másrészt a frontról hazatérők nagy részét egészségi, pszichológiai problémák – például poszttraumás stressz szindróma – gyötrik, és ez akadályozza visszatérésüket a civil életbe. Kongóban például a gyermek katonák nem megfelelő reintegrációja növelte a későbbi fegyveres erőszakot.

Sok leszerelő ukrán katona kerülhet kilátástalan helyzetbe, így illegális megélhetés után néz majd. A munkanélküliség növekedése megerősíti a szervezett bűnözést és a szélsőséges szervezeteket, a visszatérő katonák számára pedig ezek lehetnek a „felvevőpiacok” (hasonló folyamat játszódott le a Szovjetunió szétesése után is). A volt katonák körében nőhet a kivándorlás is, ami tovább rontja a demográfiai és a gazdasági kilátásokat. További kockázat, hogy a katonák a megélhetésükhöz értékesíthetik a háború alatt kapott, szerzett kézfegyvereket, amelyek így megjelennek a régiós és/vagy a globális feketepiacon, mint ahogy Líbia esetében láthattuk.

KÉTÉLŰ FEGYVEREK

A konfliktust lezáró foratókönyvektől függetlenül számolni kell az ukrain fegyverek sorsával: a háborút követően Ukrajna nem lesz képes folyamatos külföldi pénzügyi és technikai segítség nélkül üzemben tartani a neki átadott eszközök jelentős részét. Ennek kapcsán érdemes felidézni, hogy a Varsói Szerződés megszűnése után a volt szocialista blokk haderői jelentős mértékben értékesítettek komplexebb eszközöket is. Ha Kijev értékesíti a nehézfegyvereket és a komplexebb eszközöket, akkor azok olyan térségekbe – például Afrikába vagy a Közel-Keletre – kerülhetnek, amelyek instabilitása súlyosbodhat, újabb migrációs hullámot generálva Európa irányába.

SZUVERENITÁSI KOCKÁZATOK

INSTABILITÁS AZ OROSZ-UKRÁN HÁBORÚT KÖVETŐEN

A kézfegyverek elsősre kisebb fenyegetésnek tűnhetnek, ám ez közel sincs így: a nehézfegyverek és a komplex katonai eszközök beszerzését és üzemeltetését csak erőforrásokkal jobban ellátott entitások – leginkább államok – engedhetik meg maguknak, amelyek viselkedésükben általában kiszámíthatóbbak, racionálisabbak, próbálnak rendezett környezetet kialakítani. A kézfegyverek azonban Ukrajna közvetlen környezetében és globálisan is utat találhatnak a szervezett bűnözéshez, terroristákhoz, felkelőcsoportokhoz és milíciákhoz. Ez például Afrika és a Közel-Kelet viszonylatában is migrációs hullámmal és destabilizációval fenyeget. A kézfegyverek feketepiaci terjedése a jugoszláv polgárháború idején Közép- és Nyugat-Európát is érintette. Ugyanez a kockázat áll fenn a fel nem használt gyalogsági aknáknak esetében, amelyek az illegális fegyverkereskedelem tárgyává válhatnak akár az ukrán állam, akár a korrump katonai szereplők által. A délszláv háború erre is szolgáltat példát.

A szervezett bűnözést célszerű külön is kiemelni, mivel tagjai az államok meggyengüléséből gyakran húznak hasznot, élve a káosz adta lehetőségekkel. Kijev pedig ilyen csoportokat is felhasznál a háborúban. Ukrajnában a szervezett bűnözés befolyása a rendszerváltás után megdöbbsentő méreteket öltött, s e szervezetek megtalálták az utat Ukrajna szomszédságába és a környező régiókba is. Fokozott valószínűsége van tehát annak, hogy az ukrán kézfegyverek egy nagy része az e szervezetek által üzemeltetett feketepiacra köt ki. Ebből adódóan az Ukrajnával szomszédos országokba és más régiókba katonai fegyverek áramolhatnak be, amelyek szélsőséges vagy helyi szervezett bűnözői csoportok kezébe kerülhetnek. Megjegyzendő még, hogy bizonyos titkosszolgálatok a feketepiacra kikerülő kézfegyvereket fedett destabilizációs műveletekhez is alkalmazhatják, aminek további destabilizáló hatása lehet regionálisan és globálisan is. A Kijevet érő súlyos háborús csapások pedig mérsékelhetik annak az esélyét, hogy Ukrajna hatékony rendőri és hírszerzési együttműködést tudjon folytatni az e szervezetekkel szembeni fellépéshez.

A FRONTVONALRÓL EGY MÁSIK CSATATÉRRE

Fokozott fenyegetést jelentenek azon harctéri tapasztalatokkal bíró – tartalékos, mozgósított, hivatásos szolgálatból leszerelt vagy elbocsátott – volt katonák, akik nem akarnak vagy nem tudnak a munkaerőpiacon elhelyezkedni, hanem inkább a szürkezónában tevékenykednek, vagy a feketepiacon értékesítik a tapasztalatukat. Ezen volt katonák esetében kiemelt kockázata van annak is, hogy a hadseregben – a hazai és nyugati kiképzések során – megszerzett ismereteiket zsoldosként, katonai tanácsadóként, kiképzőként kamatoztatják a világ instabilabb övezeteiben. Ráadásul ezen katonák különlegesen vonzóvá válnak a NATO-kiképzések és eljárások ismerete, illetve a modern NATO-eszközök kezelésének képessége révén. Itt is Afrikát és a Közel-Keletet kell kiemelni, ahol a zsoldosok gyakoribb megjelenése hozzájárulhat a biztonság aláásásához. Ugyanakkor zsoldos milícia és magánhadsereg

SZUVERENITÁSI KOCKÁZATOK

INSTABILITÁS AZ OROSZ-UKRÁN HÁBORÚT KÖVETŐEN

szélsőséges esetben Ukrainán belül is kialakulhat, ami újabb kockázatokat jelent az egész régióra. Például Haitin a volt katonák jelentős számban áramlottak be a szervezett bűnözésbe és a milíciákba, ami hozzájárult a nagyfokú instabilitás kialakulásához.

Történelmi tapasztalatokat figyelembe véve a vereség és a veszteség érzete azt is eredményezheti, hogy a társadalomban megerősödnek a radikális elemek, ami általában nemcsak az adott államnak probléma, hanem az egész régióban alááshatja a biztonságot. Különösen nagy veszélyt jelenthet ez a kárpátaljai magyarokra, akik az előző évtizedekben az ukrán politika és a szélsőséges nacionalisták célkeresztjében álltak. A radikális csoportok megerősödésének kockázatát tovább növeli a kézfegyverek visszaszolgáltatásának és begyűjtésének problémája, ami kihívást jelent majd a kijevi kormányzatnak. Ennek súlyát jól mutatja az 1990-es évek Albániája, ahol az általános társadalmi bizonytalanság számos polgárt arra készítetett, hogy megtagadja a kézfegyverek beszolgáltatását.

A korábban már említett gyalogsági aknák kérdését tovább súlyosbítja a telepített aknák sorsa: egyrészt az aknamentesítés rendkívül költséges folyamat, főleg egy önmagát működtetni képtelen állam számára; másrészt a telepített aknák pontos számát és helyét maga az ukrán haderő sem tudja nyilvántartani (elég csak ismét a jugoszláv polgárháború után a mai napig visszamaradt aknákra gondolni). Ez pedig további ártatlan civil áldozattal járhat még hosszú évekkel a háború lezárultát követően is.